

tuvių (Lietuvių katalikų spaudos bendrijos, V. Šliakio—J. V. Stagaro, „Lietuvos“, „Dirvos“, „Garso“, „Tėvynės“, „Žvaigždės“) produkcija.

Pirmajame žurnalo „Žvaigždė“ numeryje išspausdintame sąrašė medžiaga dėstoma iš esmės chronologine tvarka, nors nenuosekliai, devintajame — be aiškios sistemos. Aprašas gana išsamus, nors aprašo elementai dėstomi nevienoda tvarka. Belgų sąrašuose yra ir tokių spaudinių, kurių aprašas nėra išsamus.

Literatūros sąrašas „Medžiaga Amerikos lietuvių bibliografijai“, nors ir labai nepilnas, be to, paruoštas, laikantis klerikalinių tendencijų, yra reikšmingas faktas lietuvių bibliografijos istorijoje kaip antras bandymas (po J. Žiliaus-Zilinsko 1900 metais išleistos „Suskaitos“) duoti suvestinę Amerikos lietuvių spaudos bibliografiją. Sąrašo duomenis galima bus panaudoti, ruošiant lietuvių nacionalinę bibliografiją.

Nežinomas M. Akelaičio rankraštis

Lenkijos Liaudies Respublikoje Kurnikų bibliotekoje¹ greta kitų M. Akelaičio (1829—1887) rankraščių yra lietuvių kalba rašytas darbas „Lėtūvių Budvėtis. Knygelė skirta Lėtūviams savo Teviszkę mylentėjems“. Rankraščio apimtis — 74 p. Sign. B.K. 2488.

„Lietuvių budvietis“ — tai apie 1884 m. rašytas (žr. teksto 11 p.) istorinis praeities tyrinėjimas, paremtas daugiausia toponimikos bei onomastikos duomenimis, etimologiniais tyrinėjimais. Reikia pažymėti, kad toponimikos bei onomastikos klausimais M. Akelaitis domėjosi ir jų duomenimis rėmė savo istorinius teiginius jau žymiai anksčiau. Pirmasis tos srities jo darbas, pasirašytas *Chłop z ptu Marjampolskiego* pseudonimu, pasirodė laikraštyje „Виленский вестник. Kurjer wileński“ (1860, Nr. 28, p. 278—279) ryšium su rusų mokslininko N. Kostomarovo straipsniu apie Rusijos pradžią. Tuos klausimus jis iš dalies lietiė savo laiške „Aušrai“² bei straipsnyje „Lietuviszkuju kunigaikszcziu vardai“³. Didžiausias išspausdintas M. Akelaičio istorijos darbas yra „Žvilgsnis į lietuvių tautos senovę“⁴. Pastarajame darbe, operuodamas lietuvių kalbos duomenimis ir jų pagrindu aiškindamas kai kuriuos istorijos šaltinius, M. Akelaitis nagrinėjo lietuvių praeitį iki dešimtojo mūsų eros šimtmečio. M. Akelaičio rankraštis „Lietuvių budvietis“ yra daug kuo panašus į leidinį „Žvilgsnis į lietuvių tautos senovę“ ir apima dalį šioje brošiūroje išspausdintos medžiagos. Tačiau „Lietuvių budvietis“ yra didesnis savarankiškas darbas, matyti, turėjęs žymiai platesnių mokslinių bei visuomeninių tikslų.

Knygelė „Lietuvių budvietis“ susideda iš įžangos ir dviejų skyrių. Įžangoje apibūdinamas terminas „budvietis“ — tai šalis, teritorija, kurioje gyvena viena ar kita tauta, kalbėdama savo kalba, laikydamosi savo papročių, elgdamosi pagal savo būdą. „Visa Lėtūvos szalis, vadinasi Lėtūvių budvėcziu“⁵. Toliau autorius pažymėjo, kad žemė gali būti tyrinėjama astronominiu atžvilgiu, kaip dangaus kūnas, fizinės geografijos, etnologijos bei tautų istorijos atžvilgiais. Savo darbe M. Akelaitis ir stengėsi

¹ Žr. Pamiešnik biblioteki Kórnickiej. Zeszyt 7. Kórnik, 1959. 497 s. Taip pat K. Papečio straipsnelį „Apie M. Akelaičio rankraščius Lenkijoje“ („Bibliotekų darbas“, 1961, Nr. 8, p. 19).

² Gromata brolio Ak. Peržiaus.— „Ausra“, 1884, Nr. 5—6, p. 197—201.— Parašas: N. Ak.

³ Akelaitis N. Lietuviszkuju kunigaikszcziu vardai.— „Ausra“, 1885, Nr. 7—8, p. 207—211.

⁴ Rzut oka na starożytność narodu litewskiego. Napisał Wytautas. Petersburg, 1885. 49 s.

⁵ Lėtūvių Budvėtis, p. 1.

išnagrinėti lietuvių kilmės klausimą, nurodyti jų gyventas teritorijas bei jų ribas, pateikti istorijos žinių apie lietuvių praeitį. Pagrindiniai darbo skyriai yra du. Pirmajame skyriuje „Kada Lietuviai atsirado ir kokiais vardais buvo vadinami senovėje?“ (p. 7—28) pateikiami daugiausia tie patys duomenys, argumentai bei išvados, kaip ir leidinyje „Žvilgsnis į lietuvių tautos senovę“. Antrajame skyriuje „Senieji lietuviškų genčių rubežiai“ (p. 29—74) rašoma apie prūsų, latvių ir lietuvių apgyventas vietas, jų ribas. Daugiausia dėmesio rankraštyje kreipiamą į lietuvių tautą, jos gyvenamos teritorijos ribas, pateikiama žinių apie Lietuvos valstybės teritoriją ir gyventojų skaičių įvairiais istorijos laikotarpiais. Darbe pateikta nemaža istorinių duomenų apie Lietuvos kunigaikščius, Lietuvos krikštą, santykius su kaimyninėmis tautomis, kovas su kryžiuočiais. M. Akelaitis labai neigiamai apibūdino grobikiškus kryžiuočių ir kalavijuočių ordinų karus, pabrėžė lietuvių kovų prieš kryžiuočius ir totorius reikšmę. Lietuvos istorijos apžvalga rankraštyje baigiama 1795 m.—paskutiniuoju Lietuvos—Lenkijos valstybės padalijimu. Apskritai, skyrius „Senieji lietuviškų genčių rubežiai“ apima didesnę rankraščio dalį ir priklauso prie iki šiol plačiau nežinomų M. Akelaičio darbų. Paskutinis darbo skyrius „Tebesantis Lietuvos budvietis“ liko neparašytas ir rankraštis neužbaigtas.

M. Akelaičio darbas „Lietuvių budvietis“ atspindi romantines tendencijas, kurios reiškėsi lietuvių kalbos moksle bei istorijoje XIX a. antroje pusėje. Jie daug kuo primena lietuvių liberalinės buržuazijos laikraštyje „Aušra“ spausdinamus straipsnius iš istorijos srities. Savo darbe M. Akelaitis, be istorikui reikalingo kritiškumo, aukštino ir kėlė lietuvių istorinę praeitį, pervertino lietuvių kalbos reikšmę istorijos tyrinėjimui. Silpna yra įvairių teiginių argumentacija. Dėl to M. Akelaičio darbe greta teisingų mokslinių duomenų, vertingų pastebėjimų, įdomių samprotavimų yra daug nepagrįstų teiginių, abejotinių etimologinių aiškinimų ir išvadų, kurios pagrįstos tik išviršiniu žodžių panašumu. Rankraštyje gausu paties M. Akelaičio sukurtų, dažniausiai nevykusių naujadarų, kitų tautų istorinių asmenų vardų ir vietovardžių vertimų į lietuvių kalbą. Visa tai rodo M. Akelaičio pastangas praturtinti lietuvių mokslinę terminologiją, tačiau šios autoriaus tendencijos tuo pačiu žymiai sumenkino darbo mokslinę vertę. Tuo būdu, dėl nemokslinių metodologinių darbo principų, subjektyvaus šaltinių interpretavimo, įvairių duomenų kritinio vertinimo stokos, šiuo metu M. Akelaičio „Lietuvių budvietis“ mokslinės vertės neturi. Jis turi tik istorinę reikšmę: greta kitų analogiškų darbų parodo romantinę, iš esmės idealistinę Lietuvos istorijos mokslo vystymosi tendenciją, kuri reiškėsi XIX a. antroje pusėje. M. Akelaitis priklauso prie nedaugelio autorių, taip plačiai bandžusių taikyti kalbos mokslo duomenis istorijos tyrinėjimams. Šis M. Akelaičio darbas turi tam tikros reikšmės ir lietuvių toponimikos bei onomastikos mokslo sritims. Reikšmingas šis rankraštis yra ir tuo, kad jis priklauso prie stambiausių emigracijoje lietuvių kalba parašytų M. Akelaičio darbų. Jis, kaip savo meto mokslo bei kultūros faktas, turėtų būti užregistruotas lietuvių nacionalinėje bibliografijoje.

J. Basanavičiaus rankraščiai Bulgarijoje

Bulgarijoje J. Basanavičius gyveno ir dirbo apie 25 metus. Ten jis aktyviai dalyvavo tos šalies mokslo bei kultūros gyvenime, parašė vertingų medicinos, etnografijos, archeologijos ir kitų sričių darbų. J. Basanavičius palaikė ryšius su Bulgarijos mokslo įstaigomis, atskirais mokslo bei visuomenės veikėjais. Papildomų duomenų apie tuos J. Basanavičiaus ryšius, jo mokslinę veiklą teikia Bulgarijos Liaudies Respublikos Mokslų